

O'ZBEKISTONDA EKOLOGIK XAVFSIZLIKNI TA'MINLASHNING DOLZARB MUAMMOLARI VA YECHIMLARI

Arolova Zarina Lochin qizi

Milliy g'oya, ma'naviyat asoslari va huquq ta'limi yo'nalishi talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada, O'zbekistonda ekologik xavfsizlikni ta'minlash bilan bog'liq dolzarb muammolar, ularning kelib chiqish sabablari hamda mavjud muammolarni bartaraf etish yo'llari tahlil qilinadi. Shuningdek, atrof-muhitni muhofaza qilish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish va ekologik barqaror rivojlanishni ta'minlash bo'yicha taklif va tavsiyalar beriladi.

Kalit so'zlar: ekologik xavfsizlik, atrof-muhit, iqlim o'zgarishi, Orolbo'yi, suv resurslari, biologik xilma-xillik, chiqindilar, yashil iqtisodiyot.

Kirish. Ekologik xavfsizlik bugungi kunda dunyo miqyosidagi eng dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Aholi sonining ortishi, sanoatning rivojlanishi, tabiiy resurslardan me'yoridan ortiq foydalanish hamda global iqlim o'zgarishi ekologik muammolarni yanada kuchaytirmoqda. O'zbekiston ham ushbu jarayonlardan chetda emas. Mamlakatda ekologik xavfsizlikni ta'minlash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib, atrof-muhitni muhofaza qilish, ekologik muvozanatni saqlash va aholi salomatligini himoya qilish muhim vazifa hisoblanadi. Orol dengizining qurishi nafaqat O'zbekiston, balki butun Markaziy Osiyo uchun yirik ekologik muammoga aylandi. Dengiz tubidan ko'tarilayotgan tuz va chang millionlab gektar yerlarning sho'rlanishiga, aholi salomatligining yomonlashishiga hamda biologik xilma-xillikning kamayishiga sabab bo'lmoqda. Qishloq xo'jaligida suvdan samarasiz foydalanish, eskirgan sug'orish tizimlari va suv yo'qotishlarining yuqoriligi suv tanqisligini kuchaytirmoqda. Global iqlim o'zgarishi natijasida muzliklar hajmining kamayishi kelajakda suv resurslariga yanada katta bosim o'tkazishi mumkin. Yirik sanoat korxonalari, avtomobillar sonining ortishi va yoqilg'i resurslaridan foydalanish natijasida atmosfera havosiga zararli moddalar chiqarilishi ekologik vaziyatga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Bu esa aholining sog'lig'iga ham xavf tug'diradi. Aholi sonining ortishi bilan qattiq maishiy chiqindilar hajmi ham ko'paymoqda. Chiqindilarni saralash va qayta ishlash tizimining yetarli darajada rivojlanmaganligi ekologik muammolarni yanada kuchaytiradi. Haroratning ko'tarilishi, qurg'oqchilik, chang bo'ronlari va ekstremal ob-havo hodisalarining ko'payishi qishloq xo'jaligi, suv resurslari hamda inson salomatligiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. So'nggi yillarda mamlakatda ekologik xavfsizlikni mustahkamlashga qaratilgan keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Orolbo'yi hududida millionlab gektar maydonda saksovul va boshqa cho'l o'simliklari ekilmoqda. Qayta

tiklanuvchi energiya loyihalari, “Yashil makon” umummilliy tashabbusi hamda ekologik nazorat tizimini takomillashtirish bo'yicha muhim ishlar olib borilmoqda. Ushbu chora-tadbirlar ekologik barqarorlikni ta'minlashga xizmat qilmoqda.

O'zbekistonda ekologik xavfsizlikni ta'minlash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Atrof-muhitni muhofaza qilish sohasidagi islohotlar Konstitutsiya, ekologiyaga oid qonunlar va davlat dasturlari asosida amalga oshirilmoqda. Mamlakatda ekologik nazoratni kuchaytirish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish hamda fuqarolarning qulay ekologik muhitda yashash huquqini ta'minlash bo'yicha keng ko'lamli ishlar olib borilmoqda. Global iqlim o'zgarishi O'zbekiston iqtisodiyoti va aholi turmushiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. So'nggi yillarda: yoz oylarida havo haroratining keskin oshishi kuzatilmoqda, qurg'oqchilik va suv tanqisligi kuchaymoqda, qishloq xo'jaligi ekinlarining hosildorligi ayrim hududlarda pasaymoqda, chang va tuz bo'ronlari soni ortmoqda, tabiiy ofatlar xavfi kuchaymoqda. Mutaxassislarning fikricha, iqlim o'zgarishiga moslashish bo'yicha chora-tadbirlarni kuchaytirish kelgusidagi iqtisodiy yo'qotishlarni kamaytirishda muhim ahamiyatga ega. O'zbekiston noyob o'simlik va hayvonot dunyosiga ega. Biroq noqonuniy ov, tabiiy yashash muhitining qisqarishi va ekologik muammolar ayrim turlar sonining kamayishiga sabab bo'lmoqda. Shu boisdan, qo'riqxonalar va milliy bog'lar faoliyatini rivojlantirish, noyob hayvon va o'simliklarni muhofaza qilish, cho'llanishga qarshi kurashish, yashil hududlarni kengaytirish va ekologik xavfsizlikni ta'minlashning muhim yo'nalishlari hisoblanadi. Bugungi kunda dunyoning ko'plab mamlakatlari singari O'zbekistonda ham "yashil iqtisodiyot" tamoyillarini joriy etishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Bunda, quyosh va shamol elektr stansiyalarini qurish, energiya tejamkor texnologiyalarni joriy etish, elektr transportini rivojlantirish, ishlab chiqarishda ekologik toza texnologiyalardan foydalanish, karbon chiqindilarini kamaytirish asosiy vazifalar hisoblanadi. Ekologik muammolarni faqat davlat organlari emas, balki jamiyatning barcha qatlamlari hamkorligida hal etish mumkin. Shu sababli, maktab va oliy ta'lim muassasalarida ekologik ta'limni rivojlantirish, aholining ekologik savodxonligini oshirish, ommaviy axborot vositalari orqali ekologik targ'ibotni kuchaytirish, yoshlarni daraxt ekish va tabiatni asrash tadbirlariga jalb qilish ekologik madaniyatni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

Ekologik muammolar chegaralarni tan olmaydi. Shu sababli O'zbekiston qo'shni davlatlar va xalqaro tashkilotlar bilan suv resurslarini boshqarish, Orolbo'yi hududini tiklash, iqlim o'zgarishiga moslashish hamda biologik xilma-xillikni saqlash bo'yicha hamkorlikni rivojlantirib bormoqda. Xalqaro tajriba va investitsiyalar ekologik loyihalarni samarali amalga oshirishga xizmat qilmoqda. Maqolaning ilmiy qiymatini oshirish uchun quyidagi takliflarni kiritishingiz mumkin: Suv resurslarini boshqarishda raqamli monitoring tizimlarini keng joriy etish. Chiqindilarni qayta ishlash ulushini bosqichma-bosqich oshirish. Ekologik qonunchilikka rioya etilishi ustidan nazoratni

kuchaytirish, har bir hudud uchun alohida ekologik rivojlanish strategiyasini ishlab chiqish, "Yashil iqtisodiyot" tamoyillarini sanoat va qishloq xo'jaligida keng qo'llash, ekologik innovatsiyalarni rivojlantirish va ilmiy tadqiqotlarni qo'llab-quvvatlash, aholi orasida ekologik mas'uliyat va madaniyatni oshirishga qaratilgan doimiy targ'ibot ishlarini olib borish zarurdir.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, ekologik xavfsizlikni ta'minlash O'zbekistonning barqaror ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi, aholi salomatligini muhofaza qilish hamda tabiiy resurslarni kelajak avlodlar uchun asrab qolishning muhim shartlaridan biridir. Orol dengizi fojiasi, suv resurslari tanqisligi, atmosfera havosining ifloslanishi, maishiy va sanoat chiqindilarining ko'payishi, biologik xilma-xillikning qisqarishi hamda global iqlim o'zgarishi mamlakat ekologik barqarorligiga jiddiy xavf tug'dirmoqda. Mazkur muammolarni bartaraf etishda davlat organlari, ilmiy muassasalar, fuqarolik jamiyati institutlari, tadbirkorlik subyektlari va har bir fuqaroning hamkorligi muhim ahamiyat kasb etadi. Suvni tejoychi texnologiyalarni joriy etish, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanishni kengaytirish, chiqindilarni qayta ishlash tizimini rivojlantirish, ekologik qonunchilikni takomillashtirish hamda ekologik ta'lim va madaniyatni yuksaltirish ekologik xavfsizlikni mustahkamlashning asosiy yo'nalishlari hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: "O'zbekiston", 2023.
2. O'zbekiston Respublikasining "Tabiatni muhofaza qilish to'g'risida" gi Qonuni. 1992-yil 9-dekabr (keyingi o'zgartirish va qo'shimchalar bilan).
3. O'zbekiston Respublikasining "Ekologik ekspertiza to'g'risida" gi Qonuni. 2000-yil 25-may.
4. O'zbekiston Respublikasining "Chiqindilar to'g'risida" gi Qonuni. 2002-yil 5-aprel.
5. O'zbekiston Respublikasining "Suv va suvdan foydalanish to'g'risida" gi Qonuni. 1993-yil 6-may.
6. O'zbekiston Respublikasi Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o'zgarishi vazirligi. Atrof-muhit holati bo'yicha milliy hisobotlar. – Toshkent.